
Inspiratiegids taal en muziek

Inhoud

Voorwoord	2
1 Taalkansen in muziekactiviteiten.....	3
Welke taalkansen zijn er?	3
Taalkansen benoemen	3
2 Muziekactiviteiten nog taliger maken	7
Een muziekactiviteit met maximale taalkansen	7
Nog een muziekactiviteit met maximale taalkansen	10
Tips om studenten te helpen een muziekactiviteit taliger te maken.....	11
3 Woordenschatuitbreiding met liedjes	13
Liedjes over specifieke onderwerpen	13
Liedjes om voorwerpen te verkennen of om uitbeeldspelletjes mee te begeleiden.....	15
4 Talensensibilisering via muziek.....	18
5 Overzicht van tips.....	20

Voorwoord

Taalontwikkelen lesgeven in de kleuterklas, dat doe je niet alleen tijdens typische taalactiviteiten, maar de hele dag door. Daarom hoort de didactiek van Taalontwikkelen lesgeven in de opleiding kleuteronderwijs niet alleen thuis in de cursussen taal, maar moet die ook doorsijpelen in andere cursussen uit andere vakgebieden, en is het een aandachtspunt tijdens de stage.

Tijdens het project Iedereen Taalklaar verzamelden docenten Helena Taelman en Ann Wuyts (Katholieke Hogeschool Sint-Lieven) samen met mededocenten muziek en projectpartners tips om taalontwikkelen lesgeven te integreren in muziekactiviteiten. Deze tips zijn niet alleen bestemd voor de docenten muziek in lerarenopleidingen kleuteronderwijs, maar even goed voor de taaldocenten zelf.

Dank aan Joke Wynant, Fien Loman, Jaantje Verbruggen, Guido Cajot, Marleen Mesotten voor hun feedback!

**Mama staat te zingen,
met dopjes in haar oren.
De muziek die ze meezingt,
kan zij alleen maar horen.
Wij horen de helft,
maar de helft ook niet.
En toch klinkt het gezellig.
Tweedehandslied.**

Uit: Van de Vendel, E. (2013). Mijn fijne geluidenboekje. De Eenhoorn.

1 Taalkansen in muziekactiviteiten

Wanneer ze aan taalstimulering willen doen, denken studenten meteen aan typische taalactiviteiten zoals verhalen vertellen, een versje, een taalspelletje, alsof andere activiteiten geen taalkansen bieden. Zeker muziekactiviteiten zijn erg talig!

Welke taalkansen zijn er?

Kleuteronderwijzers gebruiken liedjes vaak als mnemotechnische hulpmiddelen om de kleuren, de dagen van de week, de lichaamsdelen, ... aan te leren. Dit is een voor de hand liggend voorbeeld van hoe taalverwerving en muziek hand in hand gaan.

Maar ook andere muziekactiviteiten scheppen taalkansen, bijvoorbeeld samen naar muziek luisteren en hierover reflecteren. Wanneer oudere kleuters samen met de leerkracht naar muziek luisteren, mogen ze nadien verwoorden welke associaties en gevoelens dit bij hen oproept. Ze verwoorden hun 'dromen'. Muziekdocenten vinden deze reflectiefase belangrijk om kleuters te leren ontdekken welke sferen een muziekstuk kan oproepen. Maar tegelijkertijd leren kleuters hier hun gedachten en gevoelens te verwoorden. Dat is een uitdagende en best moeilijke taalkans voor hen omdat het niet tastbaar en zichtbaar is wat ze willen zeggen. De leerkracht zal hen hierbij moeten ondersteunen door bijvoorbeeld te herformuleren wat ze willen zeggen, en door door te vragen.

Reactie bij de opdracht 'dromen bij een muziekstuk van Bach':

- Kleuter: Ik droomde dat ... mijn mama is een viool en ik mag spelen.
- Juf: Jij droomde dat jouw mama een viool was en dat jij erop mocht spelen?

- Kleuter: Ik droomde van een trap.
- Juf: Een trap?
- Kleuter: Ja, en mijn broer ging eerst en ik ging achter hem. Hij mag niet vallen. Maar dan ging hij niet naar boven, maar naar beneden.

De reactie van de eerste kleuter bevat een erg complexe zin. De kleuter krijgt die nog niet goed onder woorden, maar de juf biedt een beter model. De reactie van de tweede kleuter is wat korter en zowel talig als inhoudelijk minder complex, maar de juf daagt de kleuter uit om zijn dromen beter onder woorden te brengen en complexere taalconstructies te gebruiken.

Ook andere muzikale activiteiten bevatten taalkansen. Hieronder hebben we een lijstje gemaakt van de activiteit met de belangrijkste taalkansen die wij met de activiteit kunnen verbinden.

Activiteit	Taalkansen
<ul style="list-style-type: none"> • Naar muziek luisteren 	Kleuters verwoorden hun associaties en gevoelens.
<ul style="list-style-type: none"> • Naar een lied luisteren 	Kleuters krijgen een rijk taalaanbod. Kleuters leren aandachtig luisteren naar de inhoud van een lied, en praten hierover. Ze verwoorden

	hun eigen ervaringen naar aanleiding van het lied. Soms wordt dit taalaanbod visueel ondersteund met prenten of gebaren.
• Een lied zingen en/of spelen met een lied	Kleuters maken zich de taal van het lied eigen. Vaak mogen ze iets uitbeelden tijdens het zingen, waardoor het lied meer betekenis krijgt.
• Gehoorspelletjes en luisterspelletjes	Deze spelletjes scherpen het gehoor van de kleuters, een voorwaarde voor een goede taalontwikkeling. Ze ontdekken verschillende klanken en ervaren hoe plezierig het kan zijn ermee te spelen. In sommige luisterspelletjes leren kleuters te luisteren naar het ritme van woorden. Dat is belangrijk voor de beginnende geletterdheid: kleuters leren stil staan bij de vorm van taal.
• Muziekspelletjes	Kleuters verwoorden hun handelingen tijdens het spel. Ze reflecteren nadien.
• Muziekverhaal	De muzikale ondersteuning helpt de kleuters om het verhaal te begrijpen dat de leerkracht vertelt. Kleuters krijgen vaak de gelegenheid om het verhaal zelf opnieuw te vertellen met muzikale ondersteuning.
• Improviseren, samen een lied componeren, klankdecor	Kleuters moeten goed met elkaar communiceren om deze opdracht tot een goed einde te brengen.
• Luisterhoek	Kleuters krijgen de kans om aandachtig te luisteren. Soms mogen ze ook zelf liedjes verzinnen en inzingen.

Taalkansen benoemen

Onze studenten zien de hierboven opgesomde taalkansen niet altijd. De muziekdocenten kunnen hen daarbij helpen door deze taalkansen ook expliciet te vermelden wanneer de activiteiten aan bod komen in de les. Op die manier versterken zij de boodschap van de taaldocenten dat taalstimulering de hele dag door kan gebeuren.

Tip 1
 Vermeld de taalkansen bij verschillende soorten muziekactiviteiten in de cursus muziek.

Tip 2
 Vermeld ook de taalkansen bij voorbeeldactiviteiten in de cursus. Geef precies aan waar de taalkansen schuilen.

Tip 3
 Vraag ook om één talige doelstelling te formuleren in de lesvoorbereiding.

Als illustratie bij tip 2 geven we hier een voorbeeldactiviteit uit de cursus Muziek 3 van KAHO Sint-Lieven. Telkens wanneer er een taalkans is in de activiteit, wordt verwezen naar een ontwikkelingsaspect uit het ontwikkelingsplan. Er zijn natuurlijk nog heel andere manieren om de taalkansen in een voorbeeldactiviteit uit te lichten.

Wie werkt er alle dagen?

A
 Wie werkt er al - le da - gen? Dat is de boer.

B
 Boer, boer, boer, de die - ren wil - len voer.

A
 Wie werkt er al - le da - gen? Dat is de boer.

Ding Dong, p.188, José BAKKER

materiaal

Een 'lege' boerderij en voor alle kleuters een speelgoed-boerderij-dier

uitdelen

De L zingt het lied terwijl ze elke kleuter een (boerderij-)dier laat kiezen. De tekst in het B-deel kan aangepast worden naar gelang van welk dier uit de doos komt.

De dieren worden besproken.

- 10) interesse hebben voor anderen
- 11) nieuwsgierig zijn
- 55) intens kijken
- 71) ervaringen verwoorden
- 73) luisteren en spreken verfijnen: woordenschat

wisselzang

De kleuters zingen het A-deel. De L zingt het B-deel en vult telkens een ander dier in.

luisteren en reageren

Terwijl de kleuters opnieuw het A-deel zingen mogen de kleuters die over hun dier horen zingen het een plaats geven in de boerderij.

praten

De kleuters verwoorden waarom ze hun dier daar gezet hebben.

- 21) samenwerken
- 63) kennis en ervaringen integreren
- 71) ervaringen verwoorden
- 40) muzisch omgaan met geluiden en muziek: samen een (deel van) een lied zingen
- 67) inzichten verwerven over de tijd: vormbeleving ABA d.m.v. wisselzang

dierengeluiden

Een kleuter maakt een dierengeluid.

Alle kleuters zingen nu het lied volledig en vullen in het B-deel de juiste dierennaam in.

Na het lied maken alle kleuters samen het dierengeluid.

- 62) kennis en ervaringen creatief voorstellen
- 73) luisteren en spreken verfijnen: klanknabootsing en intonatie
- 40) muzisch omgaan met geluiden en muziek: samen een lied zingen

innerlijk zingen

Alle kleuters zingen het A-deel van het lied.

De L zingt het B-deel, maar zonder klank.

De kleuters moeten aan de articulatie zien welk dier weer in de doos mag, terwijl ze samen het A-deel herhalen.

Daarna neemt een kleuter de rol van de L over. Zorg er voor dat die kleuter eerst 'in zijn hoofd' een dier gekozen heeft.

- 63) kennis en ervaringen integreren: innerlijk zingen

73) luisteren en spreken verfijnen: articulatie

2 Muziekactiviteiten nog taliger maken

Hoe talig een muziekactiviteit is, wordt erg bepaald door de uitvoering ervan. Hieronder geven we eerst een voorbeeld van een muziekactiviteit en bespreken we vervolgens aan de hand van een theorie (de drie cirkels) hoe we die zo talig mogelijk kunnen uitvoeren. Daarop volgt nog een voorbeeld van een erg talige muziekactiviteit. Ten slotte geven we een aantal tips om dit studenten aan te leren.

Een muziekactiviteit met maximale taalkansen

We vertrekken hier van een doeliedje van S. Van Vaerenbergh. We kozen dit doeliedje omdat het opduikt in een DVD over taalontwikkelen lesgeven.¹

Wa-ter in het pan-ne-tje. Pan-ne-tje op het vuur. Dek-sel op het
 pan-ne-tje. Kij-ken naar het uur. Luis-ter hoe het wa-ter kookt!
 Schenk ons nu een kop-je thee, kop-je thee, kop-je thee.
 Schenk ons nu een kop-je thee en drink maar mee.

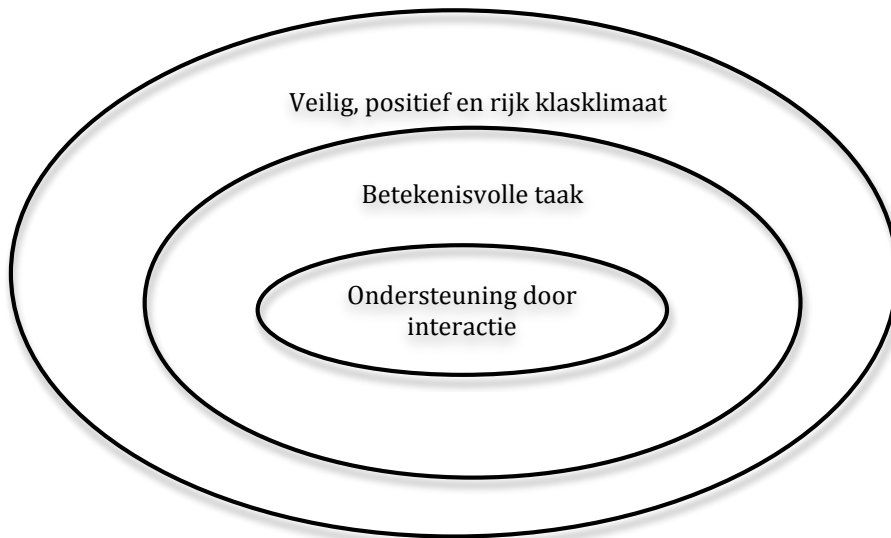
Stan VAN VAERENBERGH, *Pim pam peus, deel 1, p.13*

De leerkracht zingt het liedje eerst volledig, en brengt het vervolgens zin per zin. Na elke zin volgt er een gesprekje waarin de kleuters de inhoud van de zin met hun eigen leefwereld verbinden en onderzoeken hoe ze het liedje kunnen uitbeelden. Bijvoorbeeld na de eerste zin

¹ Van Hoyweghen, D. e. a. (2012). DVD Taalontwikkelen lesgeven: hoe doe je dat? Te bestellen tegen overschrijving van 11 euro (14 euro voor Nederland) op rekeningnummer 737-2251855-43 IBAN BE66 7372 2518 5543 BIC KREDBEBB van Dorothea Van Hoyweghen. U stuurt tegelijk een mailtje met uw naam, uw e-mailadres, uw school of instelling en het aantal gewenste exemplaren naar dorothea.van.hoyweghen@skynet.be. U ontvangt nadien de dvd en het bijhorend pakket met leidraad, kijkwijzer en opdrachten.

vraagt de leerkracht: "Waar staan bij jou thuis de pannen en de potten? Waar haal je water? Hoe neem je een pan uit de kast? Hoe werkt de kraan?"

Er zitten al heel wat talige elementen in deze fase van de activiteit: er is het taalaanbod van het liedje, daarnaast krijgen de kleuters spreekkansen tijdens de gesprekjes die gevoerd worden na elke zin. Maar hoe kunnen we deze activiteit nog taliger maken? Om dit te beantwoorden gebruiken we de theorie van de drie cirkels van het Centrum voor Taal en Onderwijs.

Figuur 1. De drie cirkels van een krachtige taalleeromgeving

Cirkel 1: Een veilig, positief en rijk klasklimaat

Wanneer kleuters zich onveilig voelen, pikken ze minder taal op en zullen ze zich minder spontaan uiten. Daarom is deze cirkel een eerste belangrijke randvoorwaarde om aan taalontwikkeldend lesgeven te doen.

In deze activiteit zitten geen elementen die dit klasklimaat kunnen verstoren. De kleuters worden positief benaderd. Ze worden niet 'getest'. De kleuters krijgen ook volop de kans om initiatief te nemen: de leerkracht vraagt hen hoe ze thuis zouden thee zetten. Dat mogen ze vervolgens uitbeelden. Bij de uitvoering van de activiteit is het erg belangrijk dat de leerkracht voldoende de tijd neemt om kleuters te laten bedenken en verwoorden hoe ze thuis de handelingen uit het liedje zouden uitvoeren. Tijd geven en niet te vlug zelf invullen, is heel erg belangrijk voor de taalontwikkeling van taalzwakke kleuters. De leerkracht moet ook openstaan voor de suggesties van de kleuters. Op die manier toont ze waardering voor het eigen initiatief van de kleuters, wat erg goed is voor hun welbevinden.

Naar aanleiding van de activiteit kan de leerkracht interesse en respect tonen voor de thuistaal van de kleuters. Hoe noemen de kleuters thee in hun thuistaal? De leerkracht stelt ook samen met de kleuters vast dat heel wat kinderen thuis het woord 'tas' gebruiken en niet 'kopje'.

Cirkel 2: Betekenisvolle taken

Kinderen worden uitgedaagd om te spreken en te luisteren tijdens interessante, uitdagende, zinvolle, doelgerichte taken.

Deze activiteit is op zich niet erg betekenisvol als 'thee maken' geen thema is dat leeft in de klas. Er zijn verschillende opties om het thema betekenisvol te introduceren en de motivatie van de kleuters te verhogen: een verhaal, een echt theeritueel (uitgevoerd door ouders met een

theetraditie), een poppenspel, ... Bijvoorbeeld, de leerkracht laat de klaspop genieten van een ontbijt met melk, en heeft voor zichzelf ook een kopje thee meegebracht: een kopje, een builtje, maar het water ontbreekt. Het gesprek eindigt met een open vraag: 'Hoe maak je thee?'

Het is erg belangrijk dat de kleuters zelf mogen nadenken over hoe ze het liedje kunnen uitbeelden. Hetzelfde doe-liedje zou je kunnen uitvoeren met op voorhand bedachte gebaren, maar dat maakt het minder betekenisvol voor de kleuters. De kans is dan groot dat ze de gebaren uitvoeren zonder te beseffen waarom.

Natuurlijk mag de leerkracht in het gesprek met de kleuters ook vertellen over zijn eigen ervaringen met thee drinken. Doordat de leerkracht ook een inbreng doet, ontstaat een écht gesprek met (min of meer) gelijkwaardige gesprekspartners. Authentieke verhalen van leerkrachten leren de kleuters ook heel veel over hoe ze zelf een verhaal kunnen vertellen.

Cirkel 3: Talige ondersteuning

Kinderen leren taal wanneer ze een rijk en begrijpelijk taalaanbod krijgen, wanneer er spreekruimte is en wanneer er (impliciete) taalfeedback wordt gegeven.

Taalaanbod

Het taalaanbod van het liedje is op zich al erg rijk. Er staan minder vertrouwde woorden in zoals koken (in de betekenis van borrelen bij 100°), thee (niet alle kleuters zien hun ouders thee drinken), kopje (Vlaamse tussentaal: tas), inschenken (ingieten), en minder frequente zinsconstructies zoals 'luister hoe het water kookt'. Hieraan voegt de leerkracht zijn eigen taalaanbod toe. Hij zal het waarschijnlijk hebben over waterkokers, borrelen, belletjes, theebuiltjes, ...

Om dit taalaanbod begrijpelijk te maken, is het belangrijk dat de leerkracht tijdens een kringgesprek vooraf toont wat een 'kopje' is en dit vertaalt in 'tasje'. Ook kan hij dan verschillende recipiënten tonen die je kan gebruiken om water te koken: een waterkoker, een fluitketel, een pannetje (*visualiseren*). Dit alles verbinden de kleuters met hun eigen *voorkennis* rond thee zetten die aan bod komen tijdens het liedje (en tijdens het kringgesprek vooraf). Andere aspecten van het taalaanbod komen aan bod tijdens de liedactiviteit zelf: de leerkracht laat de kleuters nadenken over hoe je kunt horen hoe water kookt, en wat het betekent om in te schenken of in te gieten. Ze mogen dit ook *uitbeelden*.

Om een goed begrip te krijgen van het concept 'koken' (in de betekenis van borrelen op 100°) kunnen de kleuters op een andere moment kijken en luisteren naar kokend water (in een waterkoker of in een fluitketel). Samen met de leerkracht bepalen ze wanneer water nu eigenlijk 'kookt' (*betekenisonderhandeling*).

Taalruimte

Om het taalaanbod te verankeren, is het belangrijk dat kleuters spreekkansen krijgen waarin ze oud en nieuw taalaanbod actief kunnen inzetten.

In het kringgesprek dat voorafgaat aan het liedje, kan de leerkracht de kleuters uitdagen tot spreken. Op het einde van het kringgesprek toont de leerkracht een leeg kopje en een builtje en vraagt zich af hoe hij thee moet maken. Dit is een denkstimulerende vraag. De leerkracht mag niet meteen de oplossing brengen, maar geeft de kleuters de ruimte om zelf na te denken. Dit doet hij door bijvragen te stellen. Bijvoorbeeld, wanneer een kleuter opmerkt dat de leerkracht water nodig heeft, vraagt hij aan de kleuters of dit koud water moet zijn, en zoneen, hoe hij dit water warm moet maken.

Deze activiteit is erg geschikt voor uitvoering in een grote groep. Maar in grote groepen krijgen minder talige kleuters vaak minder spreekkansen. Door het doelielje nog eens te herhalen in een kleine groep krijgen de kleuters in die groep veel meer spreekkansen en kan de leerkracht hen uitgebreid aan bod laten komen. Dit werkt het best als de kleine groep is samengesteld uit enkele taalzwakke kleuters in combinatie met enkele kleuters met een gemiddelde taalvaardigheid. Kleuters die erg veel moeite hebben om hun beurt af te staan, zet je best niet samen met stille kinderen.

Taalfeedback

Tijdens de gesprekken die de leerkracht voert tijdens deze activiteit kan hij taalfeedback geven op wat de kleuters zeggen. Dat gebeurt best door de uitingen van de kleuters correct te herhalen, te herformuleren, of bijkomende uitleg te vragen. De leerkracht legt best geen nadruk op de fouten die de kleuter gemaakt heeft, maar focust vooral op de inhoud van wat de kleuter wil vertellen.

**Pannetjes zijn mannetjes
 die kwaad staan te praten,
 wanneer je ze opstoekt.
 Dus dat moet je maar laten.**

Uit: Van de Vendel, E. (2013). Mijn fijne geluidenboekje. De Eenhoorn.

Nog een muziekactiviteit met maximale taalkansen²

Deze keer vertrekt de leerkracht van een stuk instrumentale muziek waar we de kleuters aandachtig naar willen laten luisteren. De leerkracht vraagt hen om te bedenken welk dier bij het muziekstuk past of welke gevoelens de muziek bij hen oproept. In dit gesprek moedigt de leerkracht de kleuters aan om gedetailleerd te beschrijven waaraan de muziek hen doet denken. De woorden die hierbij naar boven komen, schrijft de leerkracht op een grote flap. Vervolgens mogen ze bewegen en dansen zoals zij denken dat de muziek klinkt.

Op zich biedt deze activiteit al heel wat taalkansen, maar die kunnen we nog verstevigen door enkele verdiepingsactiviteiten te voorzien.

In kleine groep dansen de kinderen opnieuw op deze muziek, met kleurrijke stroken in hun handen om hun dans te begeleiden. De leerkracht maakt foto's. Hij vraagt aan de kleuters om te dansen volgens de beschrijvende woorden die op de flap waren genoteerd. Hij maakt foto's terwijl ze deze beschrijvende woorden uitbeelden. Op die manier krijgen die woorden nog meer betekenis voor de kleuters.

De leerkracht maakt een boek met alle foto's. Hij vraagt de kleuters om samen met hem een onderschrift te verzinnen bij elke foto: een mooie zin waarbij hij zoveel mogelijk beschrijvende woorden gebruikt. Dit boek komt in de boekenhoek, en staat ook in de kijker op een plaats waar de ouders langskomen.

Tips om studenten te helpen een muziekactiviteit taliger te maken

Het is voor de studenten niet gemakkelijk om alle talige kansen in een activiteit ook te benutten. Ze verliezen dit wel eens uit het oog. Bovendien hebben ze vaak moeite om een rijk taalaanbod te doen, goede vragen te stellen aan de kleuters, door te vragen.

Hoe kan je hen als muziekdocent hierbij begeleiden? Een eerste tip is om zelf het goede voorbeeld te geven wanneer je een activiteit demonstreert. Door jouw talige demonstratie van een activiteit verhoog je de kans dat de studenten deze ook op een talige manier in de klas zullen brengen. Het hoort er dan gewoon bij. Het lijkt niet of je iets extra vraagt.

Tip 4

Wanneer je als muziekdocent een activiteit demonstreert, schenk dan aandacht aan de talige aspecten: laat verwoorden wat er gebeurt, stel open vragen, vraag door, voorzie een reflectiemoment na afloop....

Studenten hebben vaak problemen om goede vragen te verzinnen. Ze hebben de neiging om vooral gesloten vragen te formuleren. Vandaar tip 5:

² Neuman & Roskos (2007). Nurturing knowledge. Building a foundation for school success by linking early literacy to math, science, art, and social studies. Scholastic.

Tip 5

Laat studenten nadenken over de vragen die ze willen gebruiken tijdens hun activiteit. Laat ze daarbij zelf ervaren wat het effect van de vraag is door de vragen toe te passen in demonstratie-activiteiten.

Door dit samen te oefenen, ervaren ze proefondervindelijk wat goede vragen zijn. Bij voorbeeldactiviteiten kan je hen voorbeeldvragen geven. Dit zet de studenten op weg.

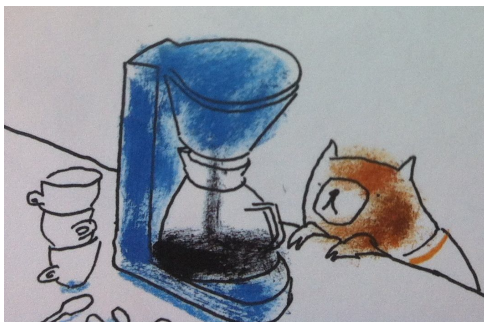
Ten slotte moet je studenten ook leren om een rijke woordenschat te hanteren bij muziekactiviteiten.

Tip 6

Denk samen met de studenten na over de muzikale woordenschat. Welke woorden gebruiken de studenten zelf in de kleuterklas en hoe helpen ze kleuters om te begrijpen wat ze bedoelen? Moeten kleuters ook muzikale termen actief gebruiken?

Bij tip 6 denken we aan muzikale termen als de namen van instrumenten, 'orkest', 'dirigent', 'scherp-dof', 'stil-luid', 'hoog-laag', 'rinkelen'. Het is belangrijk dat deze woorden tijdens de muziekactiviteiten op een natuurlijke wijze aan bod komen. Studenten moeten leren om de juiste namen te gebruiken en een heldere uitleg te voorzien wanneer ze een onbekend woord gebruiken.

**Arm, arm koffieapparaat,
 dat altijd in zichzelf praat ...
 Op zijn gepruttel en op zijn gekuch
 zegt niemand ooit iets
 terug.**

Uit: Van de Vendel, E. (2013). Mijn fijne geluidenboekje. De Eenhoorn.

3 Woordenschatuitbreiding met liedjes

Uit internationaal onderzoek³ blijkt dat kleuters nieuwe woorden beter leren wanneer ze erg vaak herhaald worden over verschillende dagen verspreid en wanneer daarbij ook af en toe expliciete aandacht gaat naar de betekenis van een woord. De leerkracht legt uit wat het woord betekent, geeft visuele ondersteuning, geeft voorbeelden van contexten waarin het woord opduikt, laat de betekenis van het woord verbinden met eigen ervaringen, laat de kleuters nadenken over de betekenis van het woord,

Liedjes zijn handige hulpmiddelen om nieuwe woorden te verankeren. Bekijk de liedjes in jouw cursus eens vanuit die bril. Welke liedjes bieden interessante woordenschat?

Liedjes over specifieke onderwerpen

Heel wat kleuterliedjes gaan over kleuren. Bijvoorbeeld, het onderstaande liedje is een speelse manier om de kleurnamen te trainen.

Zoem, zoem, zoem

Zoem, zoem, zoem, zoem een bij - tje zoekt een bloem,
 een bij - tje zoekt een ho - ning-bloem, zoem, zoem, zoem.

Ding Dong, p.177, Mona POLLENTIER-VERVAEKE

Er liggen kartonnen bloemen op de grond. De leerkracht zingt het lied met tekstvariatie: 'een bijtje zoekt een rode bloem', 'blauwe', 'gele'... De kleuters vliegen tussen de bloemen door en landen bij de bloem waarover de leerkracht zingt.

Op de volgende bladzijde staat een leuk (peuter)lied met woordenschat rond met de auto rijden. Bij de uitvoering van het lied gaat er veel aandacht naar de nieuwe begrippen, en wordt de taal vertaald naar bewegingen die de kleuters bij het lied verzinnen.

Andere liedjes gaan over lichaamsdelen, dieren, bewegingswerkwoorden, winkelbehoeften, ... Meestal verzint de leerkracht tekstvariaties, maar soms mogen de kleuters tekstvariaties verzinnen. De kleuters moeten vaak uitbeelden wat er gezongen wordt.

³ Taelman, H. (2013). De effectiviteit van woordenschatinterventies in de kleuterklas. Leuven: School of Education KULeuven. www.p-reviews.be/4

De autoblues

Star - ten star - ten star - ten star - ten star - ten star - ten star - ten.

Stu - ren stu - ren stu - ren stu - ren stu - ren stu - en stu - ren.

Rui - ten wis - sen wis - sen wis - sen wis - sen rui - ten wis - sen.

Stu - ren stu - ren stu - ren stu - ren stu - ren stu - e, stu - ren

1. Star - ten star - ten star - ten stu - ren stu - ren stu - ren. De
 2. Rem - men rem - men rem - men. Rem - men rem - men rem - men.

au - - - to blues.

De leerkracht vertelt dat enkele kleuters met de auto mogen rijden en zij gaan in de auto zitten. De andere kleuters krijgen een kartonnen autostuur. De leerkracht laat de kleuters het liedje 'De autoblues' horen (op CD of zelf gezongen). Ze doet daarbij zelf nog geen bewegingen of maakt geen extra geluiden. Misschien doen de kleuters dat zelf wel, terwijl ze het liedje horen? De kleuters mogen meedoen.

De leerkracht bepaalt samen met de kleuters welke bewegingen ze op het liedje kunnen maken: een sleutel in het stopcontact steken, op het gaspedaal duwen, draaien aan het stuur, op het rempedaal duwen, toeteren. (Af en toe geeft ze hierbij een woordje uitleg. Sturen, dat is aan het stuur draaien.) Weet je wat een ruitenwischer doet? De ruiten van de auto droog maken. Wanneer moet je dat doen? Hoe kunnen wij dat nadoen?)

Vervolgens bepaalt de leerkracht samen met de kleuters welke extra geluiden ze bij het liedje kunnen maken: startgeluid, remgeluid, broembroem, claxonneren, ...

De kleuters proberen nu met hun stuurtes en/of in hun auto het liedje op te voeren: zingen, bewegen en geluid maken.

Uit: Bonte Boel. Taalvaardigheidsstimulering voor de jongste kleuters. Centrum voor Taal en Onderwijs. http://www.cteno.be/index.php?idMenu=116&id_materiaal=74

Tip 7

Overleg met de taaldocent welke liedjes interessant zijn om te analyseren vanuit de bril van taalstimulering: voor welke kleuters is dit een interessant taalaanbod? Voor jongere/oudere kleuters? Voor anderstalige nieuwkomers? Bespreek met de taaldocent wanneer de studenten hierover zullen nadenken, en wie deze denkoefening begeleidt.

Tip 8

Toon de studenten hoe ze dit taalaanbod toegankelijk kunnen maken: door uit te beelden, te tonen, uit te leggen, uit te breiden, ... Je kan hiervoor verwijzen naar de cursus taaldidactiek.

Liedjes om voorwerpen te verkennen of om uitbeeldspelletjes mee te begeleiden

Sommige liedjes begeleiden een spel waarbij voorwerpen ontdekt en verkend worden. Bijvoorbeeld, het liedje 'bimbambuisje' leidt een ontdekkingsactiviteit in: wat zit er in het doosje?

Bim bam buisje

Stan VAN VAERENBERGH, PIm pam peus, deel 1, p.22

De leerkracht zingt het lied (zonder de klanknabootsing) en toont een (grote lucifer-) doos waarop een deur en een bel te zien zijn. De leerkracht zingt het lied opnieuw en nodigt een kleuter uit om aan te bellen; de kleuter moet niet alleen op de bel op de doos drukken maar ook het geluid van de bel laten horen. De doos schuift open en de leerkracht laat aan alle kleuters zien 'wie er woont'. De leerkracht stelt vragen over de persoon of het dier dat er in zit. Kan de conducteur met een vrachtwagen rijden? Neen, waarom niet?

Uit: Wuyts, A. (2013). Cursus Muziek 3. Katholieke Hogeschool Sint-Lieven.

Nog een voorbeeld:

Parlie parla

Par - lie, par - la, ik kom uit Vi - o - la.
 Mijn naam is vis - ser Pir - la - fijn, wat hangt er aan mijn lijn?

Stan VAN VAERENBERGH, Pim pam peus, deel 2, p.8

De kleuters zitten in een kring. In de kring staat een doos waarin verschillende voorwerpen zitten die met een vislijn kunnen opgevisst worden door een handpop. De leerkracht zingt het lied en ondertussen mag een kleuter met de handpop en de vislijn een voorwerp uit de doos opvissen. De kleuter geeft het voorwerp aan een kleuter in de kring. Die bespreekt het. Naar gelang van het voorwerp mag één kleuter of de hele groep iets doen dat met het voorwerp te maken heeft.

Uit: Wuyts, A. (2013). *Cursus Muziek 2*. Katholieke Hogeschool Sint-Lieven.

Je kan zulke liedjes inzetten om nieuwe woorden voor dingen, dieren of personen te verankeren die reeds in andere activiteiten aan bod kwamen. Zulke verankeringsactiviteiten zijn erg zinvol omdat kleuters heel wat oefening en herhaling nodig hebben voordat een woord écht opgenomen wordt in hun woordenschat. Natuurlijk is het geen goed idee om de liedjes te gebruiken als eerste kennismaking met de dingen, dieren of personen. Dat gebeurt best in een natuurlijke, betekenisvolle context.

Zoals de twee voorbeelden illustreren, mag je je niet beperken tot de voorwerpen benoemen. Neen, de kleuters moeten ook het achterliggende concept leren kennen, en dat doen ze door het uitzicht en de functie van het voorwerp te bespreken, vragen te beantwoorden over de functie van het voorwerp, iets te doen met het voorwerp dat in verband staat met zijn functie, ...

Een alternatieve manier om nieuwe woorden samen met hun concept beter onder de knie te krijgen is door deze uit te beelden. Ook daar zijn liedjes voor, bijvoorbeeld:

Timpe tampe tovenaar

Tim - pe tam - pe to - ve-naar, sta met je stok - je klaar.
 Ho - kus po-kus pi - la - tus pas, 'k wou dat er een trein - tje* was.

Een kleuter mag zeggen wat we gaan toveren. Alle kleuters zingen het lied en vullen het juiste woord in in de plaats van * 'treintje'. Na het lied beelden de kleuters uit wat ze gezongen hebben.

Uit: Wuyts, A. (2013). *Cursus Muziek 3*. Katholieke Hogeschool Sint-Lieven.

Wanneer de studenten zulke liedjes leren kennen in de cursussen muziek, kunnen de taaldocenten hierop inspelen. Vandaar de volgende tips:

Tip 9

Zoek samen met de taaldocent enkele liedjes/muziekspelletjes die studenten kunnen gebruiken om nieuwe woordenschat te verankeren. Leer de studenten tijdens de activiteit veel aandacht te schenken aan de achterliggende concepten.

Tip 10

Bezorg de taaldocent een lijst met liedjes om voorwerpen te verkennen of om uitbeeldspelletjes te begeleiden. Zo kan de taaldocent hierop inspelen.

4 Talensensibilisering via muziek

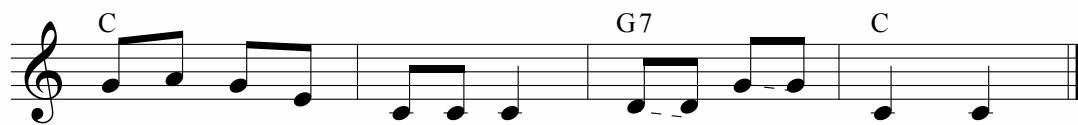
In onze multiculturele samenleving is het belangrijk dat de oudste kleuters leren nadenken over taal en taalgebruik, onder andere over het bestaan van verschillende talen en taalvariëteiten. Door liedjes in vreemde talen te horen (en dan nog liefst in de thuishalen van de kleuters) leren kleuters respect te hebben voor de taalvariatie in onze samenleving. Tegelijkertijd maken ze kennis met heel wat muzikale variatie.

Het volgende lied is een uitstekende manier om de taalvariatie in de klas te belichten:

Kalikalika

Ka - li ka - li ka - li - ka ka - li - ka ka - li - ka,
 Bom-ma bom-ma di - di - a di - di - a di - di - a,
 Gü - na gü - na gü - na di gü - na di gü - na di,
 Has - ta has - ta has - ta lu has - ta lu has - ta lu,

ka - li ka - li ka - li - ka ka - li ka - li - me - ra.
 bom-ma bom-ma di - di - a bom bom di - a.
 gü - na gü - na gü - na di gü - nay - din!
 has - ta has - ta has - ta lu has - ta lu - e go!

Vertaling:

Kalimera: goedemorgen in het Grieks
 Bom Dia: goedemorgen in het Portugees
 Günaydin: goedemorgen in het Turks
 Hasta luego: tot ziens in het Spaans

Je draagt 's morgens een Grieks kledingstuk (pet of toga) en groet de kinderen met 'Kalimera'. Leg uit dat de Grieken elkaar op deze manier goedemorgen wensen. Toon op een kaart van Europa of op een wereldbol waar Griekenland ligt. Eerst wordt de eerste strofe enkele dagen herhaald tijdens de ochtendkring. Zing het lied om de kinderen te begroeten, vervolgens zingen zij het lied voor jou. Als ze de Griekse versie goed kennen, worden de andere strofes aangeleerd op dezelfde manier.

Als de kinderen het lied in verschillende talen kennen, wordt er gewerkt met pictogrammen van de vlag, de vorm van het land, enzovoort. Een kind kiest een pictogram; de anderen zingen het lied in die taal.

Als er allochtone kinderen in de klas zijn, maak je met hen een strofe over een groet in hun eigen taal.

Meer verwerkingssuggesties in Molemans & Mesotten (2012). Wie zoekt die zingt. Abimo. blz. 64

Bronnen voor muzikale activiteiten met andere talen vind je o.a. in:

- Jonckheere e.a. (2009). Talen op een kier. Talensensibilisering in het basisonderwijs. Plantyn. ('Broeder Jacob')
- Molemans & Mesotten (2012). Wie zoekt die zingt. Abimo. ('Heel veel talen' en 'Kalikalika')
- Bogaerts & Schampaert (2010) Ninnah oh. Slaapliedjes rond de Middellandse zee. Lannoo.
- <http://learnenglishkids.britishcouncil.org/en/songs>
- Jaspaert e.a. (1997). Taal-Centraal. Plantyn. (activiteit 3).

Tip 11

Vermeld in de cursus muziekactiviteiten met liederen in andere talen. Werk hiermee aan de doelstelling om andere talen en culturen te leren kennen en te respecteren. Spreek af met de taaldocent om deze activiteiten ook vanuit het standpunt van taalbeschouwing te verkennen.

5 Overzicht van tips

1. Vermeld de taalkansen bij verschillende soorten muziekactiviteiten in de cursus muziek.
2. Vermeld ook de taalkansen bij voorbeeldactiviteiten in de cursus. Geef precies aan waar de taalkansen schuilen.
3. Vraag ook om één talige doelstelling te formuleren in de lesvoorbereiding.
4. Wanneer je als muziekdocent een activiteit demonstreert, schenk dan aandacht aan de talige aspecten: laat verwoorden wat er gebeurt, stel open vragen, vraag door, voorzie een reflectiemoment na afloop...
5. Laat studenten nadenken over de vragen die ze willen gebruiken tijdens hun activiteit. Laat ze daarbij zelf ervaren wat het effect van de vraag is door de vragen toe te passen in demonstratie-activiteiten.
6. Denk samen met de studenten na over de muzikale woordenschat. Welke woorden gebruiken de studenten zelf in de kleuterklas en hoe helpen ze kleuters om te begrijpen wat ze bedoelen? Moeten kleuters ook muzikale termen actief gebruiken?
7. Overleg met de taaldocent welke liedjes interessant zijn om te analyseren vanuit de bril van taalstimulering: voor welke kleuters is dit een interessant taalaanbod? Voor jongere/oudere kleuters? Voor anderstalige nieuwkomers? Bespreek met de taaldocent wanneer de studenten hierover zullen nadenken, en wie deze denkoefening begeleidt.
8. Toon de studenten hoe ze dit taalaanbod toegankelijk kunnen maken: door uit te beelden, te tonen, uit te leggen, uit te breiden, ... Je kan hiervoor verwijzen naar de cursus taaldidactiek.
9. Zoek samen met de taaldocent enkele liedjes/muziekspelletjes die studenten kunnen gebruiken om nieuwe woordenschat te verankeren. Leer de studenten tijdens de activiteit veel aandacht te schenken aan de achterliggende concepten.
10. Bezorg de taaldocent een lijst met liedjes om voorwerpen te verkennen of om uitbeeldspelletjes te begeleiden. Zo kan de taaldocent hierop inspelen.
11. Vermeld in de cursus muziekactiviteiten met liederen in andere talen. Werk hiermee aan de doelstelling om andere talen en culturen te leren kennen en te respecteren. Spreek af met de taaldocent om deze activiteiten ook vanuit het standpunt van taalbeschouwing te verkennen.